

Araştırma Makalesi • Research Article

İmâmü'l-Haremeyn El-Cüveynî'nin Muğîsü'l-Halk Fî Tercîhi'l-Kavli'l-Hakk Adlı Eserinde Ebû Hanife'ye Yönelik Eleştirileri*

The Criticism Of Imam Al-Harameyn Al-Juwayni About Ebu Hanife In The Work Named Of Mughith Al-Khalq Fi Tarjih Al-Qawl Al-Haqq

Yusuf Eşit^{a, **}

^aDoç. Dr., Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı, Batman/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-9694-0878

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 30 Mart 2021

Düzeltilme tarihi: 13 Mayıs 2021

Kabul tarihi: 21 Mayıs 2021

Anahtar Kelimeler:

Ebû Hanife,
Cüveynî,
Eleştiri,
Mezhep,
İhtilaf

ÖZ

Müctehidin zann-ı galibi olması hasebiyle istinbâta dayalı bir meselenin hükmü müctehidden müctehide farklılık arz edebilmektedir. Bu noktada doğru olanın tayini, ictihâdda hata ve isâbet meselesi zemininde tartışılmıştır. Genel olarak bu tartışma her müctehidin musib olduğu ile sadece bir müctehidin musib olduğu şeklinde iki farklı görüş olarak tezahür etmiştir. Müctehidlerden sadece birinin doğruya isâbet ettiği kabul edildiğinde hangi müctehidin doğruya isâbet ettiği problemi ortaya çıkmaktadır. Dört mezhep fukahâ ve usulcülerinin geneli bu görüşte olması hasebiyle her mezhep, kendilerinin haklı veya doğruya ulaştıklarını iddia etmekte diğer mezhepleri yanlışlayarak eleştirmektedirler. Bu bağlamda İmâmü'l-Haremeyn el- Cüveynî (ö. 478/1085), mensubu olduğu Şâfiî mezhebinin doğruluğunu ispat sadedinde "Muğîsü'l-halk fi tercihi'l-kavli'l-hakk" adlı eserini kaleme almıştır. Bu çalışmada Cüveynî'nin mevzu bahis eserinde Ebû Hanife'ye yönelttiği eleştiriler ele alınacaktır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 30 March 2021

Received in revised form: 13 May 2021

Accepted: 21 May 2021

Keywords:

Abu Hanife,
Juwayni,
Criticism,
Madhab,
Difference

ABSTRACT

The determination of the right thing has been discussed on the basis of error and accuracy in ijthâd. In general, this debate has manifested as two different views: that every mujtahid is a musib and that only one mujtahid is a musib. When it is accepted that only one of the mujtahids hit the truth, the problem arises of which mujtahid hits the truth. In this context, Imam el-Harameyn al-Juwayni (d. 478/1085) wrote his work named "Mughith al-Khalq fi Tarjih al-Qawl al-Haqq" in order to prove the accuracy of the Shafii sect to which he belongs. In this study, the criticisms of Juwayni directed to Abu Hanifa in the mentioned work will be discussed.

1. Giriş

Cüveynî tarafından kaleme alınan Muğîsü'l-halk fî tercihi'l-kavli'l-hakk adlı eser, diğer mezhep imamları içinde Şâfiî'nin görüşlerinin tercih edilmesi ve onun mezhebinin benimsenmesinin gerekliliğini ispatlama gayesi gütmektedir. Cüveynî, Şâfiî mezhebinin diğer mezheplere

öncelenmesi gerekliliğini bütün eserlerinde ele aldığını (Bk. Cüveynî, 1997: 2/177-179) ancak konuya dair müstakil bir eser yazmak istediğini söylemektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 5) Çalışmamıza konu olan eser böyle bir arzunun sonucunda kaleme alınmıştır.

* Bu çalışma, 7 Aralık 2020 tarihinde Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde düzenlenen İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlâkı II (Klasik Dönem- M. VII.- XII. Yüzyıllar) Sempozyumunda sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

** Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: yusuf.esit@batman.edu.tr

Cüveynî, Şâfi'î'nin takip edilme hususundaki önceliğini özellikle Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ve İmâm Mâlik'e (ö. 179/795) karşı yapmakta, Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) veya kendi döneminde tabisi olmayan diğer mutlak müctehidlere karşı yapmamaktadır. Tabisi olmayan veya kalmayan mezhep imamlarına karşı Şâfi'î'nin takdim edilmesi anlaşılabilir olmakla beraber Ahmed b. Hanbel'den hiç bahsetmemesi dikkat çekmektedir. Böyle bir durumda bu tür bir eserde özellikle ona değinmesi beklenirdi. Ancak bu, onun Ahmed b. Hanbel'e karşı olumsuz bir tavrı olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim Cüveynî, Şâfi'î'nin hadis konusundaki uzmanlığına ilişkin Ahmed b. Hanbel'in şahitliğine başvurduğu yerde Ahmed b. Hanbel için "imâmü'l-müslimîn" nitelemesini kullanır. (Cüveynî, 1352/1934: 35) Cüveynî *Muğîs*'te gösterdiği bu tavrı *el-Burhân* adlı eserinde de göstererek sadece Ebû Hanîfe ve İmâm Mâlik eleştirisinde bulunmaktadır. (Cüveynî, 1997, 2/177-179) Cüveynî'nin etkisinde kalan Gazzâlî'nin kaleme aldığı *el-Menhûl* adlı eserde de eleştiriler yoğunlukla Ebû Hanîfe ve Mâlik'e yöneliktir. (Gazzâlî, ts: 471; 500-503) Hanbelîlerin o dönemdeki Eş'ârilere yönelik baskıları (Eşit, 2019: 601; 611) onların Ahmed b. Hanbeli hedef almasına engel olmuş olabilir. Diğer taraftan kelimî tartışmaların odağında olmaları hasebiyle itikadî bir hüviyete bürünen Hanbelîliği/Ahmed b. Hanbel'i fikhî bir perspektiften eleştirme gereği duymamış olabilirler. Teşekkülünü tam olarak tamamlamış fikhî bir mezhep hüviyetinde görülmemesi de (bk. Karadağ, 2019: 181-182) Ahmed b. Hanbel'in eleştiri odağına alınmama sebeplerinden biri olarak görülebilir.

Cüveynî'nin İmâm Mâlik'e çok az yer ayırması ve eleştirinin odağına Ebû Hanîfe'yi alması Cüveynî'nin rakip olarak sadece Hanefîliği görmesi; yaşadığı bölge olan Horasan'da yaygınlık itibarıyla Hanefîliğin Mâlikîlerden ve dolayısıyla Hanbelîlerden daha fazla olmasından ve Horasan bölgesindeki Hanefîlerin Şâfiîlerle olan münasebetlerinden kaynaklandığı ile izah edilebilir. (Geniş bilgi için bk. Eşit, 2013: 991-992) Nitekim Cüveynî, hayatının bir döneminde Nişâbur'dan ayrılıp Mekke ve Medine'ye gitmek zorunda kalmıştır. Cüveynî'nin Mekke ve Medine'ye gitme sebebi Şii-Mu'tezilî görüşleri savunan dönemin veziri Amîdülmülk el-Kündürî'nin (ö. 456/1064) Eş'âriilerin vaaz ve ders vermesini yasaklayıp (Bk. Dîb, 1993: 8/141), Eş'ârî ve Şâfiîlere yönelik sistematik sindirme politikasıdır. (Kalaycı, 2011: 127. Ayrıca bk. Eşit, 2019: 342-345; 2015: 2/610-612) Selçuklu sultanlarının Hanefî olduğu düşünüldüğünde Cüveynî'nin söz konusu eseri kaleme almasına sebep olan tarihî koşullar anlaşılır hale gelmektedir. (Geniş bilgi için bk. Eşit, 2013: 991-992)

Cüveynî'nin eserde Sünnet'in Kitâb'ı neshetmesi konusunda Şâfi'î ile aynı görüşte olmamasına rağmen Şâfi'î'nin görüşünü savunması ve eser boyunca Şâfi'î'ye tabi olma gerekliliğini ispatlamaya çalışması dikkat çekmektedir. Davut Eşit bu tavrı, Eş'ârî-Şâfiîlerin fikhî usûlü meselelerinde Şâfi'î'ye muhalefet etmeleri sonucunda kendilerine yönelik eleştirileri, Şâfi'î taraftarlığı yaparak yumuşatma çabası olarak görülebileceğini söyler. (Eşit, 2019: 19/1, 259)

Eserde yer alan eleştiriler sebebiyle eserin Cüveynî'ye aidiyeti sorgulanmıştır. Abdülazim ed-Dîb Ebû Hanîfe'ye yönelik eleştirileri Cüveynî gibi bir âlimin konumuyla bağdaştıramadığı için eseri "kötü kitab" olarak niteleler ve

eserin Cüveynî yazmış gibi gösterildiğini iddia eder. (Cüveynî, 2007: 317) Tabakât eserleri ise bu eseri Cüveynî'ye nisbet etmiştir. (İbn Hallikân, 1900: 3/169; Zehebî, 2003: 10/424; 2006: 14/20; Sübkî, 1413: 5/172) *Muğîs* adlı eserde dile getirilen görüşlerin benzeri Cüveynî'nin *el-Burhân* adlı eserinde de yer alması (bk. Cüveynî, 1997: 2/177-180) ve öğrencisi Gazzâlî'nin Ebû Hanîfe eleştirilerine yer verdiği *el-Menhûl* adlı eserini okuyan Cüveynî'nin "ben ölmeden beni öldürdün (Zehebî, 2003: 11/62; 2006: 14/273; İbn Kesîr, 1993: 534) şeklindeki beğenisi eserin Cüveynî'ye aidiyetini teyit etmektedir. Gazzâlî, Nişâburâ 473'te (1080) (Çağrı, 1991: 13/490) giderek 478/1085'te vefat edecek olan Cüveynî'ye beş sene öğrencilik ettiği düşünüldüğünde onun bu süre zarfında *Menhûl* adlı eserini yazdığı anlaşılmaktadır. Bu veriden Cüveynî'nin ömrünün sonlarına doğru *Menhûl*'den ve içindekilerden haberdar olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Cüveynî'nin *Menhûl*'u takdir etmesi, *Muğîs*'i yazdıktan sonra Ebû Hanîfe hakkındaki düşüncelerinde bir değişimin olma ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır.

Cüveynî'nin gerek *Burhân*'da gerekse de *Muğîs*'teki Ebû Hanîfe'ye yönelik yaklaşımı ile Gazzâlî'nin üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Gazzâlî'nin *Menhûl*'de Ebû Hanîfe hakkında dile getirdiği iddialar *Burhân*'da ve *Muğîs*'te de aynen geçmektedir. (bk. Gazzâlî, ts.: 471; 500-503) *Muğîs*'te geçen Gaznelî Mahmut'un Hanefîlikten Şâfiîliğe geçiş hikayesi kimi tarihi kaynaklar tarafından *Muğîs* referans gösterilerek aktarılmaktadır. (İbn Hallikân, 1900: 5/180; Yâfi'î, 1997: 3/19) Sonraki Şâfiî eserlerinde *Muğîs*'e yapılan atıfların azlığı *Muğîs*'in mezhep üzerinde etkisi hakkında bir fikir vermektedir. *Muğîs*'in mezhep içerisinde karşılık bulmaması kurucu mezhep imamlarına karşı tavrı ve üslubunun benimsenmediği ile izah edilebilir.

Şâfiî mezhebinin aksine eser Hanefî mezhebinde ses getirmiş ve Hanefî alimlerin reddiyelere tabi tutulmuştur. Örneğin Ali el-Kârî'nin (ö. 1014/1605) "*Teşyî'u'l-fukahâ'il-Hanefiyye li teşnî'is-süfehâ'i's-Şâfiyye*", Nuh b. Mustafa'nın (ö. 1070/1660) "*el-Kelimâtü's-şerife fi tenzihi Ebi Hanîfe ani't-türrâhâti's-sehîfe*" ve Zahid el-Kevserî'nin (ö.1952) "*İhkâkû'l-hak bi ibtâlî'l-bâtul fi Muğîsi'l-halk*" eserleri bunlardandır. (Hanefîlerin mezhep imamlarına yönelik savunusu için bk. Ünal, 2018; Karadağ, 2020: 172-177.)

2. Muayyen Bir Mezhebi Tercih

Bir mezhebin tercihi gerek tercihin kendisi gerekse de ictihâta hata ve isabet ile ilintilidir. Cüveynî de eserine bu iki hususu Bakıllânî'nin (ö. 403/1013) konuya dair görüşlerini irdelerek başlar. Ona göre "iki eşdeğerden/misleyn birinin diğerine asıl olarak değil, vasfı olarak fazlalığının izhar edilmesi" şeklinde tanımlanan tercihin usulcüler tarafından "kendi başına bir delil olmayıp iki delilden birinin kaynağına (me'haz) ilişkin artı bir izâh" şeklinde tanımlandığını; kesin ve zan olmak üzere iki çeşidi olduğunu söylemektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 7)

Cüveynî, Bakıllânî'nin kesin tercih türünü kabul ettiğini, tercihin zan olan kısmından ise ancak zannî delili müstakil olması durumunda kabul ettiğini belirtir. (Cüveynî, 1352/1934: 8) Onun aktardığına göre Bakıllânî, müstakil zannî delil ile amel edilebileceğine ilişkin sahabe icmâ'ını ileri sürmektedir. İcmâ' dışında kalan müstakil olmayan

zanlar ise amel edilmeyecek türdür. (Cüveynî, 1352/1934: 8) Diğer taraftan Bakıllânî, her müctehidin musîb olduğu inancından hareketle ictihâdlar arasında tercihin olmayacağını da söylemektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 8. Ayrıca bk. Urmevî, ts.: 2/344) Bakıllânî, tercihi kesin olan tercihler ile müstakil olan zanlara hasretmekte ve her müctehidin musîb olduğu düşüncesinden hareketle mezhepler arası bir tercih ve öncelenin gereksizliği sonucuna varmaktadır. (Cüveynî, 1352/1934: 8) Nitekim Cüveynî de her müctehidin isâbet ettiği düşüncesinin doğru olduğu varsayıldığında Bakıllânî'nin ulaştığı sonucun da doğru olacağını söyler. (Cüveynî, 1352/1934: 9) Ancak ona göre her müctehid musîb değildir. Cüveynî, hakkın tayin edilmeksizin tek oluşunu Hz. Ali ve Hz. Muaviye arasındaki savaş üzerinden izah eder. Söz konusu savaşta Hz. Ali musîb, Hz. Muaviye ise muhti'dir. Cüveynî bu konuda icmâ' olduğunu söylemekte; Bakıllânî'nin görüşü kabul edildiğinde iki tarafın da musîb olduğunun kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 9) Hâlbuki Bakıllânî'nin görüşünün aksine birinin musîb, diğerinin muhti' olduğuna ilişkin icmâ' oluşmuştur.

Cüveynî'nin konu hakkındaki düşüncesinin altında yatan temel saik, isâbet eden müctehidi veya mezhebi bulmanın gerekliliğidir. Mezheplerden sadece bir tanesi musîb ise o zaman hangisi sorusunun cevabı Cüveynî'nin eserini yazma gerekçesini oluşturmaktadır. Bununla beraber her meselede isâbet hususunun ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Öyle ki Cüveynî'nin bile tüm fûrû konularında Şâfi'î ile aynı paralellikte olduğu söylenemez. Cüveynî'nin söz konusu eserinde üç mezhep imamı arasında Şâfi'î'yi öncelemesi; Şâfi'î'nin kişisel özellikleri ve meselelere dair musîb olduğuna ilişkin genellemenin sonucudur.

Cüveynî kişinin kimi meselelerde bir mezhebi diğer meselelerde başka mezhebe tabi olmasını doğru bulmamakta, bunun teklifi/sorumluluğu ortadan kaldıran bir husus oluşunu aynı meselede farklı mezheplerin birbirine zıt sonuçlara varması ile izah etmektedir. Öyle ki bir mesele hakkında biri helâl, diğeri haram diyen iki farklı görüş ortaya çıkabilmektedir. Kişinin aynı meselede bir keresinde helâl diyen mezhebi başka bir sefer de haram diyen diğer mezhebi kabul edip yaşaması teklifi ortadan kaldırmaya, tekliften beklenen faydayı yok etmeye, ilkesel yaşamdan (hurûc 'ani'd-dabt) çıkmaya sebep olmaktadır. (Cüveynî, 1352/1934: 14) Cüveynî, sahabe dönemi fıkıh olgusunun farklı olduğuna dikkat çekerek sahabe döneminin bu husus için referans gösterilmesine de karşı çıkmaktadır. Buna göre sahâbe döneminde asıl ve kaideler belirlenmiş, fûrûnun tüm meselelerini kapsayacak bir fıkıh ise oluşmamıştır. (Cüveynî, 1352/1934: 15) Cüveynî, dördüncü halife ve sahâbilerin mezhep imâmlarından daha faziletli, daha fakîh ve değerce daha yüksek olduklarını ifade eder. Bununla beraber sahâbiler dini koruma yönündeki mücadelelerinden ötürü tüm vakiaları kapsayacak bir mesele tahrîcine ve tafsilata girme işine vakit bulamamışlardır. (Cüveynî, 1352/1934: 15) Dolayısıyla Cüveynî, sonraki dönem ile sahâbe dönemi arasındaki farklılığın kıyâsa engel olduğunu ve sahâbilerden birinin bir mezhep imâmı gibi tayin edilemeyeceğini ifade etmeye çalışmaktadır.

Cüveynî, mezhep bağlılığının total olarak ele alınması gerektiğini düşünmektedir. Bu anlayışa göre insanın hayatını bir bütün olarak bir mezhep çerçevesinde

şekillendirmesi gerektiğini vurgulayarak aynı meselede kimi zaman bir mezhebi başka bir zaman diğer bir mezhebi taklîd etmesini ilkesel açıdan sakıncalı bulmaktadır. Böylelikle Cüveynî, sadece bir mezhebe tabi olunması gerekliliğini açıkça ifade etmektedir. Cüveynî bu noktada meseleyi var olan mezheplerin tercihinin getirmekte ve aklı olan her kesin Şâfi'î'yi tercih etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Onun konuya dair ifadeleri şu şekildedir: "Aklı olan herkesin uzaktaki, yakındaki, doğudaki her Müslümanın Şâfi'î mezhebini seçmesi vaciptir.... Avâmın ve cahilin aynı şekilde Şâfi'î mezhebini tercih etmesi gerekir/vaciptir." (Cüveynî, 1352/1934: 16)

3. Cüveynî'nin Şâfi'î Algısı

Cüveynî, delilleri bilmeyi, hükümlerin kaidelerine vakıf olmayı, Allah'ın lütfu ile ilişkilendirmektedir. O, Allah'ın, bu lütfu, kullarından dilediğine verdiğini söyleyip bu noktada âlim ve fukahâdan İmam Şâfi'î'yi seçtiğini söylemektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 4) Cüveynî, Şâfi'î'yi ümmetin din adamlarının en hayırlısı ve büyük imâmların öncüsü şeklinde tavsif etmektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 4) O, Allah'ın Şâfi'î mezhebini mezheplerin en güzeli kaldığını belirtir. Buna dayanak olarak ise Peygamber'in "imamlar Kureş'tendir", "Kureş'i önceleyin önüne geçmeyin" haberlerini delil olarak göstermektedir (Cüveynî, 1352/1934: 5) Ayrıca Cüveynî, Şâfi'î mezhebini diğer mezheplere öncelenmesi hususunu bütün eserlerinde ele aldığını belirtmektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 5)

Cüveynî, yukarıda aktardığımız hadisleri devlet başkanının Kureşli olması gerektiği şeklindeki genel sünî kabule dayanak olarak zikretmektedir. (Cüveynî, h.1401: 80-81) Bununla beraber hadisin mütevatir olmayıp kesin bilgi ifade etmediğini ve (Cüveynî, h.1401: 81) devlet başkanlığında nesebin şart olmasını akli bulmadığını Ğiyâsü'l-ümem adlı eserinde dile getirmektedir. (Cüveynî, h.1401: 81) Cüveynî, Şâfi'î'nin görüşlerinin tercih edilmesi gerekliliği sadedinde zikrettiği bu hadisleri naklî bir delil olarak el-Burhân adlı eserinde de dile getirmektedir. (Cüveynî, 1997: 179) Ancak mezhep imamlarının tercihi konusunda delil olarak sunduğu hadislerin devlet başkanlığı hakkında oluşu hadisleri bağlamı dışında kullandığı eleştirisine sebep olmaktadır. Nitekim Kevserî bu eleştiriye dile getirmektedir. (Kevserî, ts.: 19)

Cüveynî'nin "imamlar Kureş'tendir" rivayetine sarılması, Şâfi'î'nin tercih sebebine ilişkin nakilden delil getirme çabası olarak bakılabilir. Nitekim o, eserinin geri kalanında Şâfi'î'nin diğer imamlara takdim edilmesine dair kendi çıkarımlarını detaylıca ele almaktadır. Cüveynî'nin sergilediği tavrı bir meseleye dair naklî ve akli delil getirme geleneğinin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Cüveynî'nin mezhep tercihi noktasında takip ettiği bu metodun, Hanefî fakihlerinden Babertî başta olmak üzere müteahirun birçok Hanefî fakih tarafından da takip edildiğini söylemek mümkündür. Babertî, Hanefî mezhebini tercih edilmesini özellikle Şâfi'î mezhebine karşı üstünlüğünü ispatlamak için kaleme aldığı eserinde Ebû Hanife'nin tercihinin gerekliliğini hem akli hem de naklî delillerle ortaya koymaya çalışmaktadır. (Bk. Babertî, 1997: 31-35; Karadağ, 2020: 107)

4. Cüveynî'nin Ebû Hanîfe Eleştirisi

Cüveynî, Ebû Hanîfe'nin sayısız fer'î meseleyi ele aldığını ve ömrünü meseleleri vaz etmeye ayırdığını ancak ayıklama işlemine fırsat bulmadan vefat ettiğini söylemektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 18) Ona göre bu doğal bir durumdur. Çünkü ilkin bir şeyi vazeden kişi, ömrünün tümünü buna adar. Nitekim Ebû Hanîfe de ömrünü fikhî meseleleri tefri'e ayırmış ancak bu meseleleri temyiz etme işine ömrü vefa etmemiştir. (Cüveynî, 1352/1934: 18) Onca meselenin temyiz işi iki seçkin öğrencisi (ashâbı) Ebû Yusuf (ö. 182/798) ve İmam Muhammed (ö. 189/805) tarafından yapılmıştır. Cüveynî'ye göre Ebû Hanîfe'nin iki ashâbının Ebû Hanîfe ile olan ihtilaflarının arkasında söz konusu farklılaşan bu çabalar yatmaktadır. İki öğrenci, Ebû Hanîfe'nin ortaya koyduğu meselelerden sahihini fasidinden ayırmaları hasebiyle imâmlarına muhalefet etmişlerdir. (Cüveynî, 1352/1934: 19) Cüveynî, Ebû Hanîfe'nin iki öğrencisinin birçok konuda imamlarına muhalefetini bir eleştiri olarak değil kendi eleştirisinin haklılığını ispat etmek dahası eleştirdiği hususun sonucu olarak sunmaktadır.

Cüveynî, Şâfi'î'nin meseleler arasında temyiz işlemini yaptığını ifade ederken Ebû Hanîfe'nin kendisine oluşturduğu imkânlardan faydalandığını da ifade etmektedir. Söz konusu imkânlar kaide ve esasların oluşturulmasıdır. Şâfi'î, bunları oluşturma için zaman kaybetmemiş doğru ile yanlış birbirinden ayırma işlemine girişmiştir. (Cüveynî, 1352/1934: 21) Her ne kadar görünürde Şâfi'î'nin Ebû Hanîfe'ye borçlu olduğu görüntüsü varsa da Cüveynî'nin yapmaya çalıştığı şey, Ebû Hanîfe'nin detay meseleler arası temyiz işlemini yapmaya ömrünün yetmediğini; öğrencilerinin ona muhalefetlerinin meşru ve haklı olduğunu ve sonrakilerin daha dakik ve doğru bir tercih yaptıklarını (Cüveynî, 1352/1934: 22) vurgulamaktır. Cüveynî, zikrettiği örneklerde Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed'in görüşlerinin Ebû Hanîfe'ninkiyle değil de Şâfi'î'nin görüşüyle örtüşmesini mezkûr teorisini teyit etmek için kullanır. (Örnekler için bk. Cüveynî, 1352/1934: 19-21) Ona göre her ilim ve sanatta ilk olanlar kendi ilim ve sanatlarında bir çizik atmış sonrakiler sayılamayacak derecede onu ileriye taşımışlardır. İlkler, vaz etme ve temhid ile meşgul olup sonrakilere asılların ruhandan istifade edebilme imkânını hazırlamışlardır. Sonrakiler ise temyiz işine girişmişlerdir. (Cüveynî, 1352/1934: 22) Cüveynî, Ebû Hanîfe ile Şâfi'î'nin çaba ve uğraşlarının farklılığına dikkat çekmekte zamansal olarak sonradan gelmesi hasebiyle Şâfi'î'nin uğraşısının fikhî ilmine katkı noktasında daha farklı ve ileri olduğunu iddia etmektedir.

Cüveynî, Ebû Yûsuf'un Medine'de Harun er-Reşîd ile İmâm Mâlik'in huzurunda Şâfi'î ile giriştiği bir tartışma sonucu kendi savunduğu görüşten Şâfi'î'nin görüşüne rücu ettiğini ihtiva eden bir anekdot aktarmaktadır. Bu aktarıma göre vakfın meşruyeti, ölçü birimi olan sa'nın miktarı ve kametin tekliği hususunda Şâfi'î, Ebû Hanîfe'den farklı düşünmekte ve kendi görüşünü ispatlamak için Medine'de var olan uygulamalara referansta bulunmaktadır. Şâfi'î İlk olarak Hz. Peygamber'in müezzini olan Bilâl-i Habeşi'nin ve Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin torunlarını çağırıp ezan ve kameti okutmuş ve Hz. Peygamber döneminden kendi zamanlarına kadar büyüklerinin ezan ve kameti bu şekilde okuduklarına dair şahitliklerini almıştır. Akabinde

Peygamber döneminden beri kullanılagelen iki sa' aletinin miktarını ölçtürmüştür. Vakıf meselesinde de dört halifenin çeşitli vakıflarını göstermiş ve görüşlerinin kendilerince uydurulmadığını; Hz. Peygamber ve dört halife dönemi uygulamalarına muvafık olan mezhebin daha hak olduğunu ifade etmiştir. Ebû Yusuf da bu üç hususta kendi görüşünü değiştirmiş; kendisine "Ebû Hanîfe'nin görüşünden rücu mu ediyorsun sorusu yöneltildiğinde o, kendisine gösterilen hususları bilmesi durumunda Ebû Hanîfe'nin de görüşünden vazgeçeceğini söylemiştir. (Cüveynî, 1352/1934: 19-21)

Söz konusu anekdot birkaç hususu içermektedir:

1. Şâfi'î'nin mezhebi Ebû Hanîfe mezhebine göre Sünnet'e daha muvafiktir.
2. Ebû Hanîfe'nin kimi hususlarda bilgi eksikliği bulunmaktadır.
3. Hanefî mezhebinde bilgi eksikliğinden ötürü Sünnet'e aykırı sonuçlara ulaşılmıştır.

Cüveynî, Şâfi'î'nin Ebû Hanîfe'den istifade etmesi yönüyle onun öğrencisi olduğu dolayısıyla tabi olma bakımından Ebû Hanîfe'nin mezhebinin daha layık olduğu görüşüne karşı çıkmaktadır. (Cüveynî, 1352/1934: 23-24) Ona göre Şâfi'î'nin, Ebû Hanîfe'nin görüşlerini öğrenmek için onların kitaplarından istifade etmesi onun öğrenci olduğu anlamına gelmez. (Cüveynî, 1352/1934: 23) Bu noktada Cüveynî, Şâfi'î'nin tabi olmaya daha layık olduğunu ispatlamak açısından Şâfi'î'nin usûl, fûrû, dil ve daha birçok ilimden derin bir bilgiye sahip olduğunu; Ebû Hanîfe'nin ise sözü geçen ilimlerin bir kısmında derin bilgisinin olmadığını; onun zikredilen ilimlerden bir tanesinde (ذا فن واحد) derin bilgi sahibi olduğunu iddia etmektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 23) Cüveynî burada Ebû Hanîfe'nin kimi ilimlerde derin bilgi sahibi olmadığı bilgisinin gizli bir şey olmadığını söyleyerek (Cüveynî, 1352/1934: 23) bilinen bir şey olduğunu ifade etmekte ancak bilgi sahibi olmadığı ilimlerin ne olduğunu söylememektedir. Cüveynî, zikrettiği örneklerde Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed'in görüşlerinin Ebû Hanîfe'ninkiyle değil de Şâfi'î'nin görüşüyle örtüşmesini mezkûr teorisini teyit etmek için kullanır. (Cüveynî, 1352/1934: 35) Bunun yanında dil hususunda da Şâfi'î'nin katıksız/saf Arab olmasını, (Cüveynî, 1352/1934: 35) Ebû Hanîfe'ye karşı bir tercih sebebi olarak ileri sürmektedir ki bununla kastı dil açısından Ebû Hanîfe'nin Şâfi'î kadar derinlemesine bilgi sahibi olmadığıdır.

Cüveynî, Ebû Hanîfe'nin mezhebinin meselelere yeterliliğine herhangi bir eleştiri getirmemektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 27) Ancak o, Ebû Hanîfe'nin ömrünün kifayet etmemesi nedeniyle meseleleri birbirinden ayırmamasını, mezhebi için bir eksiklik olarak görmektedir. Ayrıca Cüveynî, Ebû Hanîfe'nin usûl kaideleri olmaksızın cüz'î meseleleri ve fûrû'u incelemede aşırıya kaçtığını belirtir. (Cüveynî, 1352/1934: 78)

Mezhebin tüm mesele ve vakıaları kapsayacak ölçüde oluşu, Şâfi'î'nin kavleyni bağlamında bir eksiklik olarak dile getirilen bir eleştiridir. Söz konusu eleştiriye göre sahâbe görüşlerinin kapsayıcı olmayışları sebebiyle bir mezhep olarak tabi olunmalarına ilişkin Cüveynî'nin dile getirdiği gerekçe Şâfi'î'nin mezhebi için de geçerlidir. Şâfi'î'nin kimi meselelerde tereddüt edip meseleleri

netleştirmemesi kendi mezhebinin meseleleri kapsayıcılığını sorunlu hale getirmektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 27)

Cüveynî, Şâfi'î'nin görüşleri arasındaki tereddüdünün Ebû Hanîfe'den aktarılan rivayetlerdeki tereddüt gibi olduğunu; dolayısıyla mezhebin kapsayıcılığını sorunlu hale getirmediğini belirtmektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 27-28) Öte yandan Şâfi'î'nin sonuca bağlamadığı meselelerin sayısının az olduğunu ve “Şâfi'î'nin başkalarına karşı ayrıca üstün vasıfları olmasaydı bile kimi meselelerdeki tereddüdü ikna olmamız için yeterli idi” şeklindeki ifadenin dile getirildiğini belirtir. Ona göre bu, Şâfi'î için bir eksiklik olmayıp dakik bir fikre, derin bir kavrayışa sahip olduğunu göstermektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 28. Konuya ilişkin Şâfi'îlerin savunusu için ayrıca bk. Eşit, 2019) Öte yandan Şâfi'î'nin sonuca bağlamadığı mesellerin sayısının on sekiz olduğunu ömrünün bu meseleleri tamamlamaya yetmediğini ancak Müzenî (ö. 264/878) ve İbn Süreyc (ö. 306/918) gibi bilgilerin Şâfi'î'nin usûlüne uygun olarak o meseleleri tahrir ettiklerini ifade eder. (Cüveynî, 1352/1934: 29)

Cüveynî'nin düşüncesi açısından “ömrün yetmeyip kimi meselelerin çözümsüz bırakılması ve sonrakilerin bu işi üstlenmesi” bir tutarsızlık arz etmemektedir. O, Ebû Hanîfe'nin sayısız meselelere dalıp birbirinden ayırma işine ömrünün vefa etmeyişi ve öğrencilerinin bu işi yerine getirmesini mezhep tercihi açısından bir eksiklik olarak görmektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 18-19) Ancak söz konusu eksikliği Şâfi'î için görmemesi mezhep ulemasının çözüme kavuşturduğu meselelerin oranı ile alakalıdır. Şâfi'î'nin çözüme bağladığı meselelere oranla çözüme bağlamadığı ve ondan sonrakilerin çözdüğü meseleler çok azdır. Diğer taraftan Cüveynî, sonraki mezhep ulemasının bu meseleleri, Şâfi'î'nin usûlüne göre sonuçlandırdığı düşüncesindedir. (Cüveynî, 1352/1934: 29) Ona göre, Hanefîlerin durumu bundan farklılık arz etmektedir. Hanefîlerde gerek mesele ve gerekse ihtilaf çoktur.

Cüveynî, Ebû Hanîfe'nin usûlüne dair eleştiriler de ileri sürmektedir. Söz konusu eleştirileri iki başlıkta toplayabiliriz:

1. Ebû Hanîfe'nin usûlünde kesin olarak batıl olan hususlar bulunmaktadır. (Cüveynî, 1352/1934: 32)
2. Ebû Hanîfe'nin usûlü, Şâfi'î'nin usûlüne nispetle vakta ve asılları tam bir şekilde kapsamamaktadır. (Cüveynî, 1352/1934: 34)

Cüveynî istihsânı ve kıyâsa muhalif ahâd haberin reddini, birinci kısım için dile getirmektedir. O, istihsânı delilsiz bir şey ile amel etme olarak niteler. Konuya dair Şâfi'î'nin İmâm Muhammed ile münazara ederken kendisine söylediği “kim istihsânda bulunursa şeriat vaz etmiş; kim şeriat vaz ederse şirke düşmüş olur” sözünü aktarmaktadır. (Cüveynî, 1352/1934: 32) Cüveynî, istihsânı “[şer'î bir meselede herhangi bir] delil olmaksızın amel etmekle” eşdeğer olarak görmektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 32)

Cüveynî kıyâsa muhalif haber-i vâhidin reddine ilişkin görüşü asıl-fer' ilişkisi açısından izah eder. Ona göre asıl olan ve uygunluk açısından ölçüt kabul edilen haberdur. Uygunluk haberde değil kıyâsta aranır. Dolayısıyla kıyâsın kabulü haberle uygunluğuna göredir. Aksi yani aslın fer'e

uygunluğu aklen ve naklen imkânsız bir husustur. (Cüveynî, 1352/1934: 33)

Cüveynî, mezheplerin usûlleri açısından sınılanabileceğini söyler. Ona göre usûl, fûrû'n dayanağıdır. Fûrû' ve asılları tam bir şekilde kapsayan usûl (Cüveynî, 1352/1934: 34) tabi olunacak olandır. Bu noktada o, Şâfi'î'nin usûl ilmini ilk tertip edip ve tasnif eden kişi olduğunu; dolayısıyla usûlü daha iyi bildiğini varsayarak Ebû Hanîfe'ye tercih edileceğini belirtir. (Cüveynî, 1352/1934: 34) Cüveynî, asılların Kitâb, Sünnet, icmâ' ve kıyâs olduğunu, bu dört aslı en iyi bilen usûlünün, vakıaları ve tüm meseleleri daha kapsayıcı olacağını ifade eder. (Cüveynî, 1352/1934: 35) Cüveynî usûlün de dil, kelim ve fıkıh olmak üzere üç maddesi olduğunu belirttikten sonra Şâfi'î'nin dil açısından üstünlüğüne değinir. (Cüveynî, 1352/1934: 35) Cüveynî usûl ilminin konu edindiği dört aslı ve usûlün üç sacayağından biri olan dildeki üstünlüğü üzerinden Şâfi'î'nin usûlünün tercihinin değerlendirir. Cüveynî, Şâfi'î'de gördüğü söz konusu bu faziletleri Ebû Hanîfe açısından bir eksiklik olarak göstermeye çalışmaktadır. Dolayısıyla Cüveynî penceresinden usûl alanında bir eser telif etmem, usûl bilgisi açısından bir eksiklik; usûlün dayanaklarından biri olan Arap diline vukufiyetin yeterli düzeyde olmaması usûlün kendisinde bir hâlel oluşturmaktadır. Nitekim Cüveynî, Ebû Hanîfe'nin dakik bir âlim olduğunu ancak Şâfi'î'nin daha dakik olduğunu iddia eder. Cüveynî bu sonuca, Şâfi'î'nin usûlünün asıl ve kaidelere uygunluğu, Ebû Hanîfe'nin birçok görüşünün Kitâb'a, Sünnet'e, asâra ve icmâ'a muhalif olmasından hareketle onun usûlünün asıllara aykırılığı iddiasıyla ulaşır. (Cüveynî, 1352/1934: 38)

Cüveynî'ye göre, Ebû Hanîfe ibâdât, muâmelât, münâkahât, tekbir (iftitah tekbiri) ve Kur'an'ı (namazdaki kıraat) aynı seviyede görmektedir. Alışverişin (bey'), nikahın, tekbirin kendi lafızları dışındaki lafızlarla gerçekleştirilebileceğini ve Kur'an'ın kendi nazmı dışında örneğin farsça ile namazda kıraatının yapılabileceğini söylemiştir. (Cüveynî, 1352/1934: 43-44) Cüveynî, bu hususu ilimleri birbirine karıştırma olarak görmektedir. (Cüveynî, 1352/1934: 44) Onun bu konularla alakalı Şâfi'î'nin yaklaşımını anlatımından anlaşılan, birbirinden farklı özellik taşıyan ibadet, nikah ve bey' gibi alanları Ebû Hanîfe'nin eşdeğer görmesi bir eksikliktir. Taabbudî özelliği taşıyan ibadetler ile nispeten taabbudîlik niteliği taşıyan nikah ve taabbudîlik özelliği olmayan bey akdini aynı seviyede görüp aynı hükme varmak, alanlar arası farklılığı görmemek demektir.

5. Sonuç

Cüveynî'nin zihninde mezhep olgusunun bir şahıs etrafında cereyan ettiği anlaşılmaktadır. Ebû Hanîfe mezhebi dediğinde öğrencilerinin işin içinde olduğu ve daha sonraki süreçte şekillenen Hanefîliği kast etmediği dahası zihninde öyle bir mezhep kurgusunun olmadığı anlaşılmaktadır. Bu husus, onun Ebû Hanîfe'den sonra yaşaması sebebiyle Şâfi'î'nin uğraşısının fıkıh ilmine katkı noktasında daha farklı ve ileri seviyede olduğu iddiasında açıkça ortaya çıkmaktadır. Cüveynî'nin, Ebû Yûsuf ile İmâm Muhammed'i, Şâfi'î'nin dengi olarak görmediğinden onların mezhebin teşekkülündeki katkılarını görmezden gelmektedir. Nitekim Ebû Yûsuf ile İmâm Muhammed'in Şâfi'î ile yaptıkları münazaralarda onunla aynı fikri

paylaşmak durumunda kaldıklarına dair aktardığı anekdotlar onun bu bakış açısını yansıtmaktadır.

Cüveynî'nin Ebû Hanîfe eleştirisi, esasında bir mezhebin tercihi ile ilintilidir. Eleştiriler Şâfi'î ile kıyaslanarak yapılmaktadır. O, eserini Şâfi'î'nin diğer kurucu mezhep imamlarına nazaran tercih edilme noktasında öncelikli olduğunu ispatlama amacıyla hazırlamıştır. Bu nedenle Şâfi'î'de olup da diğer mezhep imamlarında özellikle de Ebû Hanîfe'de olmayan hususları ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla Cüveynî'nin eleştirilerini bu bağlamda dile getirdiğini göz önünde tutmakta fayda bulunmaktadır. Bu bağlamda Onun Ebû Hanîfe eleştirilerini kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ebu Hanîfe usûl bilgisi açısından uzman değildir.
- Ebû Hanîfe'nin birçok görüşü asıllara (Kur'an, Sünnet, icmâ'a, kıyâsa) muhaliftir.
- Ebû Hanîfe'nin hadis bilgisi yeterli düzeyde değildir.
- Cüveynî soy açısından mukayeseyi biri Arap diline vukufiyet diğeri "imamlar Kureyş'tendir" rivayeti açısından yaptığınan Ebû Hanîfe Kureyşli/Arab değildir.
- Ebû Hanîfe fûrû meselelerini usûl kaideleri olmaksızın ele almıştır.
- İbadât, münakahât ve muamalât alanlarındaki farklılıklara dikkat etmeyip bunları, eşdeğer olarak görmüştür.

Cüveynî'nin Şâfi'î tercihinin da bir icthâdî faaliyet sonucu olduğu unutulmamalıdır. Diğer taraftan onun gerek Ebû Hanîfe eleştirisi gerekse Şâfi'î savunusu yaşadığı bölgedeki siyasi ve ilmî ortamın bir sonucu olarak okunması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aybakan, B. (2010). Şâfiî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/223-233. İstanbul: TDV Yayınları.
- Bâbertî, E. (1997). *en-Nüketü'z-zarîfetü fi tercihi mezhebi Ebî Hanîfe*. Suudi Arabistan: Merkezü'l-Buhusi't-Terbeviyye.
- Dîb, A. M. (1993). Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/141-144. İstanbul: TDV Yayınları.
- Cüveynî, E. (1997). el-Burhân. Tahk. Salah b. Muhammed b. 'Uveyde. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Cüveynî, E. (1352/1934). *Muğsü'l-halk fi tercihi'l-kavli'l-hak*. b.y.: el-Matbaatü'l-Misriyye.
- Cüveynî, E. (2007). *Nihâyetü'l-matlab fi dirâyeti'l-mezheb (Muhakkikin mukaddimesi)*. Tahk. Abdülazim ed-Dîb. b.y.: Dârü'l-Minhâc.
- Cüveynî, E. (h.1401). *Ğiyâsü'l-ümem fi'l-tîyâsi'z-zulem*. Tahk. Abdülazim ed-Dîb, İkinci baskı (b.y.: Mektebetü İmam Harameyn.
- Çağrııcı, M. (1991). Gazzâlî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 13/489-505.

- Eşit, D. (2013). "Gazzâlî'nin Ebû Hanîfe Eleştirisi". II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – IV. İstanbul: Star Ajans Matbaacılık.
- Eşit, D. (2019). *Şâfi'î Fıkıh Usûlünün Gelişimi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Eşit, D. (2015) "Eş'arîliğin Fikhî Mezheplerdeki Temsiliyeti". Uluslararası İmam Eş'arî ve Eş'arilik Sempozyumu. İstanbul: Beyan Yayınları, 2/593-614.
- Eşit, D. (2019). "Fıkıh Usûlü Bağlamında Eş'arî'nin Şâfi'î'ye Muhalefeti". Marife Dini Araştırmalar Dergisi 19/1, 249-264.
- Eşit, Y. (2019). *Kavleyn Literatürü Bağlamında Şâfiî Savunusu*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Gazzâlî, H. (ts.) *el-Menhûl min ta'likâti'l-usûl*. Thk. Muhammed hasan Hasan Heyto. Beyrut: Dârü'l-Fikr.
- İbn Hallikan, E. (1900). *Vefeyâtü'l-a'yân*. tahk. İhsân Abbas. Beyrut: Dârü's-Sadr.
- İbn Kesîr, E. (1993). *Tabakâtü's-Şâfi'îyyîn*. Tahk. Ahmed Ömer Haşim vdğr.. b.y.: Mektebetü's-Sekâfetü'd-Diniyye.
- Kalaycı, M. (2011). *Tarihsel süreçte Eşarilik-Maturidilik ilişkisi* (Yayınlanmamış doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karadağ, B. (2020). *Mısır Hanefiliği (Memlükler Dönemi Hanefî Fıkıh Düşüncesi)*. Ankara: Astana Yayınları.
- Karadağ, B. (2019). "Harran'ın Hanbelî Mezhebinin Gelişimine Katkısı". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 19/1. 167-189.
- Kevserî, M. Z. (ts.). *İhkâkü'l-hak bi ibtâlî'l-batıl fi Muğsü'l-halk*. Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye.
- Sübkî, E. (1413). *Tabkâtü's-Şâfi'îyyeti'l-kübrâ*. tahk. Mahmûd Muhammed et-Tenâhî Abdülfettah Muhammed. b.y.: Hicr li't-Tebâ'e ve'n-Neşr ve't-Tevzi'.
- Urmevî, E. (ts.). *el-Fâik fi usûli'd-dîn*, tahk. Mahmud Nadr. Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Ünal, İ. H. (2018). İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî mezhebinin Hadis Metodu. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Yâfi'î, E. (1997). *Mir'âtü'l-cenân ve i'bretü'l-yakzân*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Zehebî, E. (2003). *Târîhü'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-e'lâm*. tahk. Beşşâr 'Avvâd Ma'ruf. by.: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmi.
- Zehebî, E. (2006). *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. Kahire: Dârü'l-Hadîs.

Extended Abstract

The judgment of an issue based on reputation may differ from the mujtahid to the mujtahid, as the mujtahid is the winner of his imagination. The fact that the whole part of fiqh is subject to ijihâdî activity brings about differences between sects and even within sects. At this point, the determination of the right thing has been discussed on the basis of error and accuracy in ijihâd. In general, this debate has manifested as two different views: that every mujtahid is a musib and that only one mujtahid is a musib. It can be said that the acknowledgment that every mujtahid is a messenger - apart from the possibility of the correctness of opposite views on an issue - closes the doors of practical discussion and criticism. However, when it is accepted that only one of the mujtahids hit the truth, the problem arises of which mujtahid hits the truth. Due to the fact that the four sects of prostitutes and their practitioners generally share this opinion, each sect criticizes other sects by falsifying them, claiming that they have reached the right or the right. In this context, Imam el-Harameyn al-Juwayni (d. 478/1085) wrote his work named "Mughith al-Khalq fi Tarjih al-Qawl al-Haqq" in order to prove the accuracy of the Shafii sect to which he belongs. In this work, he not only proves that Shafi'i (d. 204/820) is a mess in his judgment - on the issues that are contested - but also criticizes other sect imams. The style of criticism and criticism towards other sects in this work has led to the discussion of the work's belonging to Juwayni. This work had an echo in the Hanafis community, and caused rejection of the defense and criticism. In this study, the criticisms of Juwayni directed to Abu Hanifa in the mentioned work will be discussed.

Written by Juwayni, the work named Mughith al-Khalq fi Tarjih al-Qawl al-Haqq aims to prove the necessity of preference of Shafi'i's views among other sect imams and adoption of his sect. Juwayni says that he deals with the necessity of prioritizing the Shafi'i madhhab to other sects in all his works, but he wants to write an independent work on the subject.

Juwayni makes Shafi'i's priority especially against Abu Hanifa (d. 150/767) and Imam Malik (d. 179/795), Ahmed b. Hanbal (d. 241/855) or other absolute mujtahids who were not subject to his time. Although it is understandable that Shafi'i was presented to the imams of the denominational or non-native sect, Ahmed b. It is noteworthy that he never mentioned Hanbal.

The fact that Juwayni made little room for Imam Malik and took Abu Hanifa as the focus of criticism; It can be

explained by the fact that the prevalence of Hanafism in Khorasan, the region where he lives, is higher than Malikis and hence Hanbalis, and that it is due to the relations of Hanafis in the region of Khorasan with Shafiis.

In Juwayni's mind, it is understood that the phenomenon of sect takes place around a person. When Abu Hanifa says the sect, it is understood that his students were involved and that he did not mean Hanafism, which was shaped in the later process, and that he did not have such a sect in his mind. It is clearly evident in its claim that it is advanced. Since Cüweynî does not see Abu Yusuf and Imam Muhammad as the equivalent of Shafi'i, he ignores their contribution to the formation of the sect. As a matter of fact, the anecdotes that Abu Yusuf and Imam Muhammad had to share with Shafi'i in their discussions reflect this point of view.

Juwayni's criticism of Abu Hanifa is essentially related to the preference of a sect. The criticisms are made in comparison with Shafi'i. He prepared his work in order to prove that Shafi'i has priority over other founding sect imams. For this reason, it highlights the issues in Shafi'i but not in other madhhab imams, especially in Abu Hanifa. Therefore, it is useful to keep in mind that Juwayni expressed his criticisms in this context. In this context, we can briefly list his criticisms of Abu Hanifa as follows:

- Abu Hanifa is not an expert in terms of procedural knowledge.
- Many of Abu Hanifa's views are opposed to the originals (Quran, sunnah, ijma'a, qiyasa).
- Abu Hanifa's knowledge of hadith is not sufficient.
- Abu Hanifa is not Qurayshi / Arab, as he makes the comparison in terms of Juwayni lineage, one in terms of knowledge of the Arabic language and the narration "imams are from the Quraysh".
- Abu Hanifa handled the fury issues without any rules of procedure.
- He did not pay attention to the differences in the areas of worship, debates and deeds and regarded them as equivalent.

It should not be forgotten that Juwayni's approach to Shafi'i preference is also a result of ijihadic activity. On the other hand, both his criticism of Abu Hanifa and his defense of Shafi'i should be read as a result of the political and scientific environment in the region where he lives.